

Arenaria interpres

(L., 1758)

Kamusznik

Rząd: siewkowe, podrząd: siewkowce, rodzina: bekasowate, podrodzina: kamuszniki

Status występowania w Polsce

Kamusznik jest w Polsce gatunkiem regularnie przelotnym jesienią i wiosną, pojawiającym się liczniej na wybrzeżu niż w głębi kraju. Sporadycznie zimują pojedyncze ptaki.

Opis gatunku

Kamusznik jest krępej budowy, większy od szpaka. Posiada stosunkowo krótki, masywny dziób oraz dość krótkie nogi. Wymiary: długość ciała 21–25 cm, rozpiętość skrzydeł 43–50 cm, masa ciała 70–150 g. W szacie godowej samiec ma białą głowę, z mniej lub bardziej kontrastowymi czarnymi plamami; na wierzchu głowy na białym tle występuje czarne strychowanie układające się w podłużne prążki. Biało-czarne plamy występują również na piersi, szyi i bokach głowy. Na grzbiecie są widoczne podłużne rudoczarne pasy, a spód ciała jest biały. Samice nieco większe od samców, ubarwienie podobnie, choć kolory biało-czarny i rudo-czarny są mniej kontrastowo widoczne, a na głowie i szyi jest więcej brunatnego koloru. W szacie spoczynkowej znika biało-czarne ubarwienie głowy, zastąpione przez kolor białawo-brunatny; ubarwienie reszty ciała staje się mniej kontrastowe. Ptaki młode są nieco podobne do dorosłych w szacie zimowej, ale posiadają szerokie płowe obwódki piór wierzchu ciała i wyraźniejsze płowe plamy na głowie. Dziób jest czarny, a nogi pomarańczowe, u młodych początkowo żółto-brunatne. W locie widoczne są białe podłużne pasy wzdłuż grzbietu, biała pręga wzdłuż skrzydeł, biały kuper i czarne zakończenie ogona. W kolorze spodu ciała przeważa biel. Ptaki najczęściej odzywają się dźwięcznym „kwiet”, „kwiet-et-et”.

Możliwość pomyłki z innymi gatunkami

Kamusznik jest niepodobny do innych gatunków.

Biologia

Tryb życia

Gniazduje wzdłuż północnych wybrzeży Holarktyki, z reguły w rozproszeniu, znosząc dobrze surowe, niesprzyjające warunki pogodowe panujące na wybrzeżach północnych mórz. Na gniazdowiskach zachowuje się dość hataśliwie, mniej lub bardziej terytorialnie, w zależności od obszaru gnieźdzenia się. Na niektórych terenach gnieździ się chętnie w towa-

rzystwie małych mew lub rybitw. Zdarza się, że niszczy gniazda innych siewkowców gnieźdzących się w okolicy. Okres wędrówek i zimę spędza w stadach różnej wielkości.

Lęgi

Na lęgowiska, w zależności od szerokości geograficznej, ptaki przylatują od 3. dekady maja do 1. dekady czerwca. Do lęgów mogą przystąpić wyjątkowo ptaki jednoroczne, ale z reguły gniazdują po raz pierwszy dopiero jako osobniki dwuletnie. Gniazda zakładane są wprost na ziemi, czasem wykładane kawałkami otaczających roślin. Okres wysiadywania trwa 22–24 dni. Jajami (przeważnie 4) i pisklętami opiekują się oboje rodzice, ale ich udział jest bardzo różny na różnych gniazdowiskach. O ile w danej okolicy występuje mało pokarmu, samice opuszczają lęgowiska wcześniej od reszty rodziny; czasem całe rodziny trzymają się razem aż do momentu uzyskania przez pisklęta samodzielności. Młode ptaki stają się lotne po 19–21 dniach od wykucia. Dorosłe opuszczają lęgowiska przed młodymi.

Wędrówki

System wędrówkowy kamusznika jest dość skomplikowany i niepoznany dokładnie. Wyróżnia się różne populacje wędrówne, mieszające się częściowo ze sobą w Europie podczas wędrówek. Populacje wędrujące przez rejon Bałtyku pochodzą głównie ze Skandynawii i północno-zachodniej Rosji. Istnieje pogląd, że ptaki skandynawskie wędrują z reguły przez zachodnią Europę do północnej i zachodniej Afryki. Ptaki grenlandzko-kanadyjskie wędrują do zachodniej Europy. Przez środkową i południową Europę do Afryki Południowej wędrują ptaki z lęgowisk w zachodniej Syberii. Jeżeli stwierdzenia powyższe są słuszne, przez rejon Bałtyku wędrują ptaki z tych trzech wymienionych populacji, o czym świadczyłyby stwierdzenia zimowe osobników obrączkowanych nad Zat. Gdańską (patrz „Zimowanie”). Być może kamusznik może również realizować tzw. wędrówkę pętlową, opisaną u innych gatunków siewkowców (patrz: biegus zmienny, biegus krzywodzioby).

Nad Bałtykiem kamuszniki występują regularnie podczas wędrówki jesiennej. Nad Zat. Gdańską spotykane są od 1. połowy lipca do 1. połowy października, w niewielkich stadkach, rzadko liczących kilkanaście, wyjątkowo kilkadziesiąt osobników. Przelot ptaków w różnym wieku, jak u wielu ptaków siewkowych, jest rozdzielony w czasie: najpierw w lipcu pojawiają się ptaki dorosłe, a dopiero od początku sierpnia (wyjątkowo od ostatnich dni lipca) ptaki młode. Na śródlądziu kamuszniki spotykane są rzadziej; zazwyczaj są to pojedyncze ptaki. Wiosenne spotkania należą do rzadkości.

Zimowanie

Na podstawie obrączkowania wiadomo, że ptaki znakowane nad Zat. Gdańską były spotykane zimą i nad Morzem Północnym (teren ten uważany jest za zimowisko dla ptaków grenlandzko-kanadyjskich), i w Mauretanii oraz Togo (obszar zimowisk populacji skandynawskiej), i w południowej Afryce (obszar zimowisk populacji zachodnio-syberyjskiej). W miarę przybywania informacji o obrączkowanych ptakach rodzą się wątpliwości co do jasności podziału na populacje i przydzielenie im konkretnych zimowisk, bowiem w Afryce Południowej pojawiają się zarówno ptaki z łągowisk skandynawskich, jak i ptaki grenlandzko-kanadyjskie.

Pokarm

Kamusznik zadowala się bardzo różnorodnym pokarmem, zdobywanym różnymi metodami. W diecie przeważa pokarm zwierzęcy, choć w razie jego braku nie gardzi pokarmem roślinnym (nasiona, a nawet jagody bażyny). Oprócz świeżego pokarmu (pajęczaki owady, skorupiaki, mięczaki) zbiera również resztki pozostałe po żerowaniu innych zwierząt, nie gardząc znalezionej padliną. Krótkim, masywnym dziobem potrafi w poszukiwaniu pokarmu odwracać kamyki, większe mięczaki czy leżącą grubą warstwę wodorostów.

Występowanie

Siedlisko

W okresie lęgowym występuje często na kamienistych, płaskich wybrzeżach północnych mórz Holarktyki. Gnieździ się w tundrze arktycznej, w tundrze mszysto-porostowej, a także w łagodniejszym klimacie wzdłuż wybrzeży południowej Skandynawii. W okresie poza lęgowym występuje na wybrzeżach, zarówno skalistych i kamienistych, jak i płaskich piaszczystych czy mulistych. Na terenach śródlądowych występuje nad płaskimi brzegami jezior, na brzegach dużych rzek i zbiorników zaporowych. Unika raczej terenów uprawnych, słodkowodnych mokradł i terenów górskich.

Siedliska z załącznika I Dyrektywy Siedliskowej, które mogą być istotne dla gatunku

1130 Ujścia rzek (estuaria)

1150 Zalewy i jeziora przy morskie (laguny)

1210 Kidzina na brzegu morskim

2110 Inicjalne stadia nadmorskich wydm białych

3150 Starorzeczka i naturalne eutroficzne zbiorniki wodne ze zbiorowiskami z *Nymphaeion*, *Potamion*

3270 Zalewane muliste brzegi rzek

Rozmieszczenie geograficzne

Kamusznik gniazduje wąskim pasem wzdłuż północnych wybrzeży całej Holarktyki. Północną Grenlandię, Spitsbergen, północną Skandynawię i resztę północy kontynentu euroazjatyckiego, a także północną część kanadyjskiej Arktyki zamieszkuje podgatunek *A. i. interpres*. Zimowiska jego znajdują się na wybrzeżach zachodniej Europy, wokół całej Afryki, południowej Azji, Australii i na wyspach południowego Pacyfiku. Inny podgatunek zamieszkuje północno-wschodnią Alaskę i większość arktycznej Kanady, a zimuje na wybrzeżach południowej części Ameryki Północnej i w Ameryce Południowej, po wybrzeża środkowo-południowego Chile i północnej Argentyny.

Rozmieszczenie w Polsce

Jesienią występuje w całym kraju, szczególnie na wybrzeżu (regularnie spotykany jesienią nad Zat. Gdańską), bardzo rzadko w większych skupiskach. Wiosną spotykany jest sporadycznie.

Status ochronny

Ochrona gatunkowa w Polsce: gatunek objęty ochroną ścisłą (Dz U z 2004 r. Nr 220, poz. 2237)

Status zagrożenia w Europie: S gatunek niezagrożony, którego status ochronny jest prawdopodobnie odpowiedni
BirdLife International: SPEC -

Dyrektywa Ptasia: Art. 4.2

Konwencja Berneńska: załącznik II

Konwencja Bońska: załącznik II

Porozumienie AEWA

Występowanie gatunku na obszarach chronionych

Gatunek chroniony jest na terenie nadmorskich rezerwatów przyrody, np. Mewia Łacha czy Ptasi Raj przy ujściu Wisły, rez. Beka przy ujściu Redy, jednakże nie można ocenić, jaka część populacji wędrującej przez Polskę zatrzymuje się na obszarach chronionych.

Rozwój i stan populacji

Europejska populacja lęgowa kamusznika jest obecnie szacowana na 27 000–47 000 p. (na Półwyspie Skandynawskim 13 000–25 500 p.). Podczas zimowych liczeń ptaków ocenia się, że w zachodniej Europie i północno-zachodniej Afryce zimuje ok. 94 000 kamuszników, natomiast na wybrzeżu Afryki Zachodniej (od Maroka na

północy do Zat. Gwinejskiej na południu) – 46 000–119 000 ptaków. Na przestrzeni ostatnich dziesięcioleci wielkość całkowitej populacji wydaje się być dość stabilna, choć na niektórych zimowiskach występują duże różnice z roku na rok.

Kamusznik w Polsce nie występuje w dużych ilościach, choć na wybrzeżu (nad Zat. Gdańską) obserwowany jest regularnie od lipca do września. Z reguły spotykany jest pojedynczo lub w małych grupkach; wyjątkowo nad Zat. Pucką obserwowano w sierpniu 1998 stado złożone z 60 osobników. Największe skupienia wędrujących kamuszników w głębi kraju zanotowano nad zb. Jeziorsko – 26 ptaków w sierpniu 1993, Zb. Otmuchowskim – 15 ptaków we wrześniu 1998 czy nad Zb. Turawskim – 9 ptaków we wrześniu 1984. Wiosenne spotkania są bardzo nieliczne (wyjątkowo 8 ptaków w maju 1995 nad Jez. Rakutowskim). Na wybrzeżu zdarzają się przypadki zimowania pojedynczych ptaków.

Zagrożenia

Gatunkowi zagraża w Polsce w okresach wędrówek:

- zanik otwartych, płytkowodnych nadmorskich obszarów, zlokalizowanych przede wszystkim przy ujściach rzek, gdzie z roku na rok podczas wędrówki jesiennej gromadzą się w dużych ilościach ptaki siewkowe;
- zmniejszanie powierzchni naturalnych terenów zalewowych w dolinach rzek niżowych, regularnie podtapianych w okresie wiosennym;
- kurczenie się powierzchni mulistych i piaszczystych łąw w nurcie i odsypisk przybrzeżnych, odstawianych latem i jesienią w korytach rzek, wynikające z regulacji i pogłębienia koryt;
- kurczenie się dostępnej dla ptaków powierzchni mulistego dna stawów rybnych, spuszcanych i napełnianych bez uwzględnienia okresów wędrówki;
- płoszenie przez ludzi (spacerowiczów) i psy stad zatrzymujących się ptaków, zarówno na wybrzeżu, jak i na śródlądziu.

Propozycje odnośnie do zarządzania

Należy:

- zachowywać płytkowodne obszary, zwłaszcza nadmorskie, zlokalizowane przy ujściach rzek (ograniczenie zabudowy rekreacyjno-turystycznej) oraz na śródlądziu, w okolicach regularnie odwiedzanych przez wędrujące ptaki siewkowe;
- poważnie ograniczyć plany zabudowy hydrotechnicznej dolin rzecznych i plany przekształceń reżimu hydrologicznego rzek;
- opracować i wdrożyć mechanizmy rekompensowania ekstensywnych metod gospodarowania na stawach rybnych (w tym dostosowanie terminów spuszczenia wody i napełniania nią stawów hodowlanych do terminów wę-

drówki ptaków – w celu utrzymania jesienią i wiosną jak największej powierzchni mulistego dna zbiorników – miejsca żerowania ptaków podczas wędrówek);

- zapewnić spokój wędrującym ptakom na terenach największych koncentracji siewkowców, tak na wybrzeżu, jak i na śródlądziu, ograniczając ich użytkowanie turystyczne i rekreacyjne w okresie czerwiec–październik.

Dla uniknięcia nieporozumień wynikających z możliwości odmiennego rozumienia zapisów powyższego tekstu przez osoby należące do różnych grup zawodowych, należy go interpretować w duchu zapisów zamieszczonych w części wstępnej poradnika (T. 7., str. 20).

Propozycje badań

Należy zbadać:

- pochodzenie populacji wędrujących przez Polskę;
- wybiórczość siedliskową;
- rozmieszczenie zimowisk i tras przelotu populacji wędrujących przez Polskę.

Monitoring

- coroczne liczenia ptaków w okresie wędrówki w stałych miejscach zatrzymywania się wędrujących ptaków. Metodyka do ustalenia.

Bibliografia

- BAZA DANYCH OSO – NATURA 2000. Zakład Ornitologii PAN.
BAZA DANYCH WIADOMOŚCI POWROTNYCH. Centrala Obszczekowania Ptaków, Zakład Ornitologii PAN.
BIRDLIFE INTERNATIONAL/EUROPEAN BIRD CENSUS COUNCIL. 2000. European bird populations: estimates and trends. BirdLife Conservation Series No. 10. Cambridge, 160 s.
CRAMP S., SIMMONS K. E. L. (red.) 1983. Handbook of the Birds of Europe, the Middle East and North Africa. The Birds of the Western Palearctic. Vol. 3. Waders to Gulls. Oxford, 913 s.
GROMADZKA J. 1998. Wader ringing at the Vistula mouth (Baltic coast, Poland) – a summary of the long-term studies. *The Ring*, 20, 1–2: 5–20.
HAGEMEIJER W. J. M., BLAIR M. J. (red.) 1997. The EBCC Atlas of European Breeding Birds: Their Distribution and Abundance. London, 903 s.
HAYMAN P., MARCHANT J., PRATER T. 1986. Shorebirds. An identification guide to the waders of the world. London, 412 s.
del HOYO J., ELLIOTT A., SARGATAL J. (red.) 1996. Handbook of the Birds of the World. Vol. 3. Hoatzin to Auks. Barcelona, 821 s.
JONSSON L. 1998. Ptaki Europy i obszaru śródziemnomorskiego. Warszawa, 559 s.
KIRBY J., WEST R., SCOTT D., DAVIDSON N. C. PIERNSMA T., HÖTKER H., STROUD D. A. (red.) 1999. Atlas of wader populations in Africa and western Eurasia. Phase 1. Consultation draft.

- LIEDEL K., BIANKI V. V. 1985. Kamnesharka *Arenaria interpres*. W: Viksne J. A., Mihelson H. A. (red.) Migracii ptits Vostochnoy Evropy i Severnoy Azii. Zhuravleobraznye-rzhankoobraznye. Moskva, s. 143–154.
- MEISSNER W., KOZIRÓG L. 2000. Jesienna migracja kamusznika *Arenaria interpres* przez Zatokę Gdańską. *Not. Orn.*, 41, 3: 213–223.
- PRATER A. J., MARCHANT J. H., VUORINEN J. 1977. Guide to the identification and ageing of Holarctic waders. BTO Guide 17. Tring, 168 s.
- RYABITSEV V. K. 2001. Ptitsy Urala i zapadnoy Sibiri: spravochnik-opredelitel'. Ekaterinburg, 608 s.
- TOMIAŁOJĆ L. 1990. Ptaki Polski; rozmieszczenie i liczebność. Warszawa, 462 s.
- TOMIAŁOJĆ L., STAWARCZYK T. 2003. Awifauna Polski. Rozmieszczenie, liczebność i zmiany. Wrocław, 870 s.
- WETLANDS INTERNATIONAL. 2002. Waterbird Population Estimates – Third Edition. Wetlands International Global Series No. 12. Wageningen, The Netherlands, 226 s.

Jadwiga Gromadzka